

ЕВРОПЕЙСКИТЕ АСПЕКТИ НА МОДЕРНИЗАЦИЯ НА РУСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ: ПЪРВИ ИЗВОДИ

Наталия Лучинина

Независимо от всички разговори за родното образование като “най-доброто” или поне като “едно от най-добрите” в света, образователната система в съвременна Русия вече се отличава значително от предишната, съветската. Нововъведенията в областта на висшето професионално образование са очевидни не само за специалистите, но и за всеки наблюдател. Това са: системата за подготовка на кадри, състояща се от различни степени (бакалавър, магистър, дипломиран специалист); държавните образователни стандарти, съдържащи федерален, регионален и вузовски компонент; лицензирането, атестацията и акредитацията на образователните учреждения; експериментът по въвеждане на Единен държавен изпит (ЕДИ) като алтернатива на традиционните кандидат-студентски изпити; присъединяването на Русия към Болонската конвенция за създаване на общоевропейско образователно пространство. Промените са очевидни, но разбираеми далеч не за всички. А същевременно всички тези мероприятия произтичат непосредствено от стратегическия курс за развитие на руското образование – курс към неговото модернизиране.

Самият термин “модернизация” се използва традиционно (за разлика от по-обичайния – реформа) за обозначаване на прехода към ново стъпало на развитие и е един вид символ на прогреса. Концепцията за модернизация на руското образование за периода до 2010 г. беше одобрена от Правителството на Руската федерация през декември 2001 г. Този документ се състои от два раздела. В първия – “За ролята на образованието в развитието на руското общество” – се констатира, че “руската образователна система е в състояние да се конкурира с образователните системи на развитите страни” и “е важен фактор за запазване мястото на Русия сред

водещите страни в света, на нейния международен престиж като страна с високо ниво на култура, наука, образование”. Признава се и фактът, че в кризисния период на 90-те години “държавата много се дистанцира от образованието, което беше принудено да оцелява само”. За да се поправи тази ситуация и да се създаде механизъм за устойчиво развитие на образователната система, се предлага тя да се модернизира. Вторият раздел от Концепцията за модернизация е посветен на основните приоритети на образователната политика на държавата, а именно: разширяване на достъпността, повишаване на качеството и засилване на ефективността на руското образование. Фактически в Концепцията за модернизация е поставена задачата не просто да се обновят съдържанието, формите и методите на обучение, а да се промени образователната парадигма като цяло.

Три години след приемането на Концепцията за модернизация вече е време да се направят първите изводи относно нейното реализиране. Стигаме до констатацията, че въпреки официалните обещания образователната система, както и преди, не заема приоритетно място в политиката и икономиката на държавата. Интензивно се реформира традиционната организационна структура, системата за управление и финансиране на образователните учреждения. Като една от най-гръмките акции през последните години може да се характеризира широкото внедряване в регионите на страната на експеримента с въвеждането на Единен държавен изпит и присъединяването на Русия към Болонската конвенция. Но всичко това става без необходимото информационно осигуряване.

Нека да обясним това с няколко примера. Да се обърнем към основните приоритети в съвременното образование – неговата достъпност и качество. По отношение на висшето професионално образование “достъпност” не означава “задължителност”. Тя не може да бъде осигурена за сметка на създаването на бюджетни места за всички желаещи. Изходът е намерен чрез създаване на недържавни висши учебни заведения и “платени” места в държавните вузове. Но веднага става очевидна и негативната страна на такъв подход: рязко понижаване на качеството на образо-

ванието. Затова не е чудно, че основните усилия са насочени към организиране на система за контрол. Ръководните органи в сферата на образованието поставят задачата за създаване на ефективна система за контрол върху качеството на обучение, нейното изграждане както във всеки конкретен ВУЗ, така и на ниво независима външна експертиза. На практика първият резултат от “борбата за качество” беше лавинообразното увеличаване на потока от документална отчетност и засилването на административния натиск върху образователните учреждения, а в самите тях – върху преподавателя. В тази светлина е напълно обяснима негативната ответна реакция на определена част от преподавателския състав на вузовете.

Другият пример е въвеждането на Единния държавен изпит, който според замисъла на авторите му трябва да стане мощно средство за контрол върху качеството на обучение в средното общообразователно училище и да осигури справедлива система за подбор при постъпването във ВУЗ. Въвеждането на ЕДИ трябва да сложи край на дългогодишните спорове между учителите от училищата и вузовските преподаватели за необходимото ниво на знания у кандидат-студентите. Сега държавата поема върху себе си определянето на това ниво. Този подход би трябвало да устройва всички. Но веднага възниква проблемът за личната отговорност на учителя за нивото на подготовка на учениците и страхът от персонални “организационни изводи”. А вузовският преподавател се намира под заплахата да бъде отстранен от реалната процедура по приема чрез кандидат-студентски изпити и да загуби възможността за допълнителни доходи от подготвителни уроци. Затова не е учудващо, че изпреварваща реакция от страна на педагогическата общност спрямо въвеждането на ЕДИ стана решителното му отхвърляне.

Общественото съзнание е устроено така, че възприема всички иновации в образованието от позицията на своя опит. И не е учудващо, че нововъведенията през последните години се възприемат от преподавателския състав, пък и от обществото като цяло, като поредната административно-бюрокраична кампания, като средство за разрушение, а не за съзидание.

Проблемът за намиране на правилното съотношение между принципите на достъпност и качество на образованието се решава в много страни чрез въвеждането на двустепенна система на обучение. За получаване на степен бакалавър е достатъчно овладяването на основните общи и професионални знания, умения и навици. При тази степен преобладава практическата ориентация на обучението. Завършилите магистратура получават задълбочена фундаментална и професионална подготовка. Те трябва да имат знания и умения на по-високо ниво и да бъдат готови за самостоятелна творческа дейност. С други думи: степента бакалавър е призвана да подготви изпълнител, способен да работи по зададен алгоритъм; степента магистър осигурява подготовката на кадри, способни да решават творчески професионални задачи. Внедряването на двустепенната система в руското образование се осъществява на доброволни начала вече десет години. И през цялото това време се водят ожесточени спорове под лозунга “На кого му е нужно това?” за целесъобразността и приемливостта на многостепенната система. Привържениците на новата система (към които се отнася и авторът на дадената статия) привеждат следните аргументи. В условията на фактическа достъпност на висшето училище това е необходимо на онези студенти, които са способни да овладеят сложната образователна програма на магистърската подготовка в името на своето научно и научно-педагогическо бъдеще. В условията на масово висше образование това е нужно на университетите за запазване на фундаменталната наука, на своите най-добри академични традиции, на приемствеността в обучението и научните изследвания. В условията на пазарна икономика това е необходимо на работодателите.

Но всичко това е все още само на теория. На практика завършилите степен бакалавър не могат да си намерят работа по специалността, работодателите гледат на тях като на хора с незавършено висше образование и ги назначават само на най-нископлатените длъжности. Въвеждайки академичните степени “бакалавър” и “магистър”, държавата не ги подкрепя със съответната кадрова политика, а пазарът на труда се оказва неподготвен да ги приеме.

Модернизацията на образованието започва с цел да се решат многобройните вътрешни проблеми на нашето висше училище. За нейното осъществяване се изисква огромна концентрация на интелектуални и материални ресурси, на политическо, организационно, кадрово, финансово и материално-техническо осигуряване от страна на държавата.

Важното тук е да не се изгубят онези предимства, с които все още разполага нашата национална образователна система, а именно: съществуването на държавните образователни стандарти, наличието на научни школи, ролята на катедрите при осигуряването на приемственост във вузовската наука. Необходимо е да се спазва принципът на приемственост между старото и новото, традициите и иновациите. Практическото реализиране на тези задачи зависи в еднаква степен както от далновидността на руското ръководство на висшите училища, така и от всеки един университет. Модернизирането на образованието е неизбежно, тъй като е породено от обективните процеси на развитието. Решаващ фактор за нейното осъществяване като общонационална политика трябва да стане консолидацията на образователната общност, на обществото като цяло и на държавата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Российской Федерации «Об образовании». 3-е изд. М., 2002.
2. Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года // Бюллетень Министерства образования Российской Федерации. Высшее и среднее профессиональное образование. М., 2002, № 2, 3–31.
3. О приоритетных направлениях развития образовательной системы Российской Федерации (Проект) // <http://www.edu.ru/db/portal/spe.index.htm>
4. Об организации эксперимента по введению единого государственного экзамена. Постановление Правительства Российской Федерации от 16 февраля 2001 г. № 119 // Единый государственный экзамен. Сборник нормативных документов. М., 2004.
5. Болонский процесс: нарастающая динамика и многообразие. (Документы международных форумов и мнение европейских экспертов) // Под ред. В. И. Байденко. М., 2002.